

Pavol Strauss

Veda a viera

Príloha Listy PS 13 (2010)

Jestvuje absolútne duchovné Svetlo, absolútna Jednota, absolútny Cieľ – Boh. Keď sa to stane istotou v človeku, pre-stane svet byť absurdnou náhodou, bezcieľným temnom, po-blúdením indeterminovanej hmoty a všetko zatiaľ nemera-telečné a nepostrehnutelné len projekciou našich väčšmi alebo menej sklamaných túžob.

Pre mňa je svet vnútra istotou, imanencia nie zavrhnuteľnou istotou. Verím v Zjavenie i so všetkými dôsledkami, čo z toho plynú. Pritom som oddaný štúdiu medicíny, obdivujem všetky objavy biológie a techniky a som za ne vďačný, ba som šťastný, a obe sféry, duchovnú a vedu, nemiešam. Prestupujú sa v mojom vnútri a neprekážajú si. Udivuje ma každé nové prenikanie do záhad a podstaty bytia. Vďačnosť a pokora sú v jednej úrovni.

Nedostal som to ani lacno, ani zadarmo. Zápasil som o to. Chcel som do seba dostať svetlo. Dostal som ho. Ostanem mu oddaný. So všetkými dôsledkami. Viem, že každé dobro, každá krása majú korene v utrpení. Z neho vyrastajú. Cez bolesť a utrpenie sa utvrdia a dozrievajú. A preto už od nikoho a ničoho nečakám. Čo nemám v sebe, nedostanem.

(Žjly, 21)

1

...Ak sa chápe človek len ako historický tvor, sám sa oberá o realitu svojich hĺbkových rozmerov, inkluzíve podvedomia. Ak sa vrajtuje nasilu do apriórne monistickeho chomúta sebapoznania, môže sa mu stať, že sa v ňom nakopí neurotizujúci výbušný materiál, napriek tej najserióznejšej vedeckej alebo prírodovedeckej aktivite. Ale ani

lacný dualistický postoj nemôže natrvalo uspokojiť. Zatiaľ najprijateľnejším pohľadom je človek ako stále otvorený systém hľadania.

(Žjly, 37)

Je samozrejmé, že v čase počítačových parkov sa množia futurologické návrhy riešení, ale čo aj sú čoraz vecnejšie a realistickejšie, všetky vynechali podstatný prvok všetkých kríz, človeka nepokojného, prestrašeného, zúboženého, zbaveného duchovného pokoja a duchovného streda, ktorý toto všetko spotvorené vo svete má na svedomí. Bez zaradenia staronových duchovných hodnôt aj s ich etickým medziľudským a medzinárodným usposobením do uzdravovacích modelov a koncepcií je všetko úsilie márne. I keď sa čo ako vedecky tvári. Aj veda je len ľudský výplod a aj tá najkrajšia je len rozumovou kostrou. Kostra ostane kostrou, suchou a neobnovujúcou život. I najkvalitnejšie jedlo bez stopových živín je fyziologicky sterilné.

(Žjly, 93)

Keby veda mala právo na absolutizovanie, musela by mať aj povinnosť obšťastniť, posilniť a pozdvihnúť. Najpádnejším dôkazom je naša doba. So stúpajúcim množstvom vedeckých výtvarkov by sa museli zveličiť i rozmery šťastia a duševného blaha. Ale vidíme práve opak.

Vlúdenie sa do záhad atómu má vzápätí zostrojenie atómovej bomby; spoznanie sveta mikróbov má vzápätí možnosť bakteriologickej vojny; vynájdenie kombinácií organickej chémie má vzápätí plynovú vojnu a pohromy z výbušnín.

Odhalená hmota sa pomstí faustovským túžbam človeka. Nielen že nedáva šťastie a pokoj, ale ho skôr uberá. A príčina väzí v tom, že veda a veda prírodná nie je zaradená do hierarchickej ríše hodnôt od prirodzených po nadprirodzené, že sa ako bezmocná mucha trepe v sieti vlastnej nadutosti a netúži vzletieť z lepkavej dokonalosti siete hmoty. Veda je stupňom na ceste k cieľu, nie sám cieľ.

(MN, 75)

...Náš rozum je zažratý do hmoty ako buldog, a nevie dôjsť k skutočnej syntéze, ktorá by zladila život; namiesto toho zrádza na každom kroku vymoženosti ducha, a doplatia na to hekatombly najlepších ideí a ich nositelia. Dejiny sú a ostávajú dejinami podlostí a strachu.

(TB, 40)

...Ľudia, ktorí sa zastávajú tohto sveta, myslia si, že majú rozum, ktorý nazývajú zdravým, vyárendovaným pre seba. A nevidia, že ich rozumček je pokrivený, aj keď píšú stostránkové knihy a knižočky. A títo ľudia sa nazdávajú a tvrdia, že sa viera a zdravý rozum neznášajú. Viera v Pravdu a hľadanie Pravdy. Zo svojej mušacej perspektívy nevidia, že všetci veľkí tvoriví duchovia boli hlboko veriacimi hľadačmi Pravdy, Pravdy večnej. Lebo veľké dielo môže vzniknúť len zo zamerania na niečo najväčšie, a to je Večnosť, večná Pravda, Boh.

Čo ostáva teda hľadajúcej duši než oprieť sa celou svojou podstatou o tú pravdu, ktorá je od počiatku a ostane do konca trvania vekov?

(MN, 10)

Namiesto ušľachtilejšieho postoja pokory v povedomí časnej múdrosti vedy a menlivosti teórií, poznatkov i vývodov z experimentálnych vied, namiesto slušného povedomia, že i najpokročilejšia veda žije iba z omrviniiek večných tajomstiev, chodia mnohí poprední vedci duchovným svetom pávím krokom po zvetralých mačacích hlavách histórie vedy v nafúkaných nohaviciach kozmických a dakedy i komických pajácov. A zabúdajú, že podobné kreatúry budú zajtra kráčať po ich múdrosti podobným rytmom duchovnej nadutosti.

(MN, 70)

Nedôverčivým mudrlantským pohľadom minulých storočí, brodiacim sa po pás v zázračne sa kopicích výlevoch nadprirodzena, vo forme milosti prirodzených objavov podarilo sa zavesiť si okolo hrdla pozlátenú retiazku vlastných zásluh, ktorá však nemá vyššiu karátovú cenu ako zlatá žila.

Títo najneprirodzenejší príživníci nadprirodzených odhalení v prirodzenom svete sú kmotrami dnešného zdanlivého rozdvojenia sveta vedy a viery.

V jednom sa podstatne líšia od seba. Svet viery je stály, nemenlivý, lebo i jeho predmet, Boh, je stály a nemenlivý a večný. A svet vedy je v ustavičnom prerode, v pohybe, ktorým vlastne ustavične seba samého zrádza a ktorý volá, namiesto permanentnej efemérnosti denne zdochýňajúcich mušiek, pokrokom.

(MN, 69-70)

V zjaveniach sa nikdy nepovedalo: čítajte a filozofujte, pestujte čím dokonalejšiu vedu, vystavte čím dokonalejšiu civilizáciu, ale modlite sa!

Až na rozhraní novoveku a stredoveku vzniká nepravidelná puklina renesancie v jednoliatej nádobe duchovnosti a duchovosti tým, že si doba prisvojuje mravnú zvrhlosť antiky za podpis srdca a sladkasté gourmandstvo anomálií za individuálnu pečať ducha. To je hodina zrodu diskrepancie viery a vedy. To je hodina, v ktorej splodila megalománia – pravda, vyjmúc vlastné nehanebnosti – slobodných duchov s myknutím pleca pred Nekonečnom, a infámna náboženská ľahostajnosť a vlašnosť chiméru hyperracionalizmu s chvostami kriticizmu, determinizmu, pozitivizmu, materializmu a špecializmu.

(MN, 71)

Takto idú vedľa seba veda a viera, zdanlivo dva svety, z ktorých však jeden je vlastne subsumovaný druhým. Až keď veda dôjde ku koncu poznávacích schopností rozumu, príde nevyhnutnosť rozhodovania. Lebo k tejto hraničnej čiare musí raz prísť každá sústavne pestovaná a domyselná veda. A tu má voľbu medzi poklonou a uznaním a pokorou pred Absolútnom alebo pred Absurdnom. Toto je rozumová, vedecká cesta k Bohu, k „niečomu vyššiemu“, ako hovoria hanbliví, ale úprimní vedci.

Všetko ľudské má pečať konečnosti. I rozum. Hlavne rozum. Teda i činnosť konečného je toho istého razenia. I poznávanie. Viera nadobudnutá týmto spôsobom je neúplná, bez vzmachu, ľahko zvetrá, nemá ponor. Absolútne je. Teda i viera, ktorá je ním daná, viera zjavenia, je výsledkom vyššieho poznávania. Lebo absolútny duch, ktorý nám ju dáva, je Pravda.

Konfliktu medzi vedou a vierou sa možno vyhnúť. Tu vlastne nieto rozporu. Smer obmedzeného a konečného poznávania ľudského rozumu ide od človeka, smer vyššieho poznávania ide do človeka – od Boha. A ideálna harmonická osobnosť vie, i verí.

(MN, 73)

Áno, život je experiment. Vždy. A najmä pod tou pokrievkou, pod ktorou sa dusíme. Mne nestačí len žiť. A tak mi prichodí zopakovať, že veda vieru nikdy nenahradí, ako to hlásajú apologeti pokroku, čo s vedou nemajú nič spoločné. Veď budúcnosť to ukáže, keď sa veda ešte a ešte zdokonalí. A na adresu moderných teológov, ktorí sa tak horlivo starajú o sekularizáciu viery a reprezentujú „sediacu“ cirkev, na rozdiel od zastaranej „kľáčiackej“ cirkvi, lebo zamenili vieru za rozmyšľanie o viere: Nikdy nik nenahradí modlitbu čiže priamy vzťah k Bohu. Lebo namiesto prehlbujúcej sa meditácie nastúpilo stále sa komplikujúce špekulovanie o spôsoboch prístupu, ktoré nakoniec vústi do samolúbivého a samoúčelného a vnútro ochudobňujúceho duševného vákua. I tie najslávnejšie mená, mýliac iných, dôjdu nakoniec a v najlepšom prípade na to, že ich celoživotné dielo je otázka, na otázniky rozložený paragraf.

Hlboké vedecké poznatky a stále štúdium, najmä biologických vied, môžu sa spojiť s hlbokou a neotrasenou vierou v Boha v srdci človeka, ako u Teilharda de Chardin. Čítanie Písma ešte nijakého vedca neochudobnilo. Ani neoklieštilo jeho úctu k človeku.

(Žjly, 71-72)

Všetka teória je umelou dedukciou, bez absolútnej hodnoty, bez hodnoty meradla. Všetka veda a výučba je jednostranná, ak pre iné nie, tak preto, že sa stavia do absolútnej pózy, do pózy pravdivosti, keď neguje pravdu viery a jej absolútnosť; preto, že ju v skutočnosti neguje nevšímavosťou, akoby jej nebolo. Vieru eliminovať z hocičoho je lož. Lebo prítomnosť vedomia a poklony pred večnou Pravdou neuberie ani za mak vedeckosti, naopak, iba jej prítomnosť ju dopĺňa a životne zaokrúhľuje.

(MN, 96)

Čím sa človek vhlbi do dajakého odboru vedeckého alebo vôbec do problematiky vedy, musí prísť na jej metafyzické korene.

Každá správna vedecká cesta musí priviesť k onomu prvému Stvoriteľovmu slovu: Staň sa svetlo. Lebo veď koniec-koncov zo svetla pochádza všetko – v energetickom zmysle.

Celá veda je preformovaná v Písme. Nevera je koniec-koncov vedecká blasfémia!

(MN, 03)

Všetkým racionalistom navzdory treba vykričať vždy znovu, že najkrajšou devízou dňa – akokoľvek zaujímavou prácou vyplneného – je ranná sv. omša. Od nej sa vylieva na celý deň mohutný prúd šťastia a pokoja.

(MN, 91)

Každý po poznaní dychtiaci duch narazí na tajomno, ktoré sa prenieslo i do tej doby, ktorá si sugeruje, že všetko vie a do všetkého nazrela. A predsa vždy naráža na vždy

priepastnejšie hlbiny podstaty hmoty. Lenže sa vždy objavia nepreniknuteľné úžlabiny ostatnej pravdy, kde sa stretajú s hraničnými stavmi poetického poznania a s alternujúcimi vedeckými poznatkami na hranici vedeckej reality.

(NN, ZD 572)

Problém katolíckej vedy budúcnosti nie je vypestovanie čím dokonalejšej vedy v technickom zmysle, ktorá by sa ex post pokrстила. Väzí to hlbšie. Na inom mieste. Ide o budovanie duchovnej vedy, ktorá by vychádzala z totálnej jednoty náhľadovej, ponorenej v Boha a teologicky koncipovanej osobnosti vedcovej.

Nejde predsa o kristianizáciu vedy. Ide o jej rekristianizáciu.

Táto konzekventná aplikácia teocentrity musí preniknúť všetky odbory vedné, myšlienkové a celý život.

Len v úžasnej zozbieranosti a usmernenosti na Boha sa budú môcť vyvážiť náramné kazy svetovej štruktúry, spôsobené denivelizáciou dekristianizovaných desaťročí.

(EH, 63)

Prídeme na to, že najnevedeckejší vedci boli tí, ktorí považovali za nevedecké vidieť v slede dejín výraz Božej réžie, a že všetko prirodzené je len pochopiteľnejšie zvýraznenie nadprirodzeného. Raz sa príde na to, že pre historický vývoj a stvárnenie ľudskej spoločnosti za ostatných sto rokov mali väčší význam zjavenia v La Salette a Fatime ako všetky medzinárodné konferencie a vnútroštátne a medzištátne konflikty. Veď boli už len následkami alebo realizáciou predpovedí.

(TB, 41)

Cesta ducha ide od povrch. Vývoj je v tom, že sa úpenlivo hľadajú, čakajú a vytvárajú tvary duchovného, umeleckého a praktického a vedeckého umu, čo by sprístupnili nové oblasti skutočna. To možno docieľiť len novými formami výrazu umeleckého i vedeckého.

Nový nástroj, či obraz, či novosformovaná hmota reči a myšlienky sú kus novej hlbšej odhalenej skutočnosti. Sú tu, kus večnosti. Lebo to je najväčšia skutočnosť.

(SzS, 19)

Kde je veľký a pravý rozmach ducha, kde nie je maľicherná a prístipkárska obava z opustenia starého, kde nová budúcnosť spôsobuje prievan, praskajú veraje strachu a úzkosti hrozby zo straty zabehaného. Nie nadarmo sa vymažú – prach a strach, že má byť odviaty.

Kto čaká – dočká sa. Pri veľkom otváraní oblokov dostanú nepripravení nádchu. Ale trpezlivosť je generálny bas duší veľkých otváračov v umení, vo vede, v politike, i vo svete viery. Tých, čo chcú len byť, a nechcú mať. Byť pre nové bytie.

Nech sú oblapkávači včerajších odvarov vo všetkých oblastiach. Ale ich zalepené prsty nestačia obracať listy. Nech posedia pri prvých mílnikoch trpezlivosti.

Lebo vynovený pohľad trpezlivých hľadačov pravdy si nájde i podjazdy pod lacnými realitami, ba i stále hlbšie štôlne odovzdanosti.

Tamtí sú ako lekári, čo zachránili život na chvíľu. A majú radosť zo seba. Títo zas vyvolali život. Sami s anonymným puncom detinstva.

Len veľká a pokojná trpezlivosť je masový hrob lásky pre neutíchajúci život.

(SzS, 19-20)

Ako sú sopky na rôznych miestach výrazom podpo-
vrchového vrenia a doznievaní, sú i na rôznych miestach
sveta a v rôznych zamestnaniach duchovia, čo cez vedu,
cez umenie, cez náboženské a politické tendencie vynáša-
jú na povrch novo sa rodiace snahy a potreby ľudstva.

Nové postoje, nové formy, v ktorých sa pretavuje po
zlomoch a výbuchoch život do kvetu novej jari.

Zdanlivo staré ľudstvo, a predsa vždy nový človek. Ako
je jeseň neúcta k letu. Ako je motýľ zradou kukly.

Nezadržateľne a vždy znovu. A tí celkom veľkí všetkých
dôb sú si blízki a podobní. To sú tie chvíle, keď sa zmení
život na Život. To veľké Ty, v ktorom sa zrkadlí naše bytie.
Aby občas nielen bolo, ale znova sa stalo.

(SzS, 20)

Keďže je nápaditosť príznak duchovnej vitality, bolo by
potrebné pre dobro sveta zintenzívniť komunikáciu najvy-
spelejších mozgov. Zatiaľ je to ponechané „náhode“, preto
pôsobí náš svet napriek nesmiernym výdobytkom vedy a
techniky tak biedne a hrozivo opustene.

Mocnári sveta, ktorí nebývajú mozgové veličiny, túto
komunikáciu pestujú, i keď neraz per negationem kritérií
dobra.

(SzS, 32)

Zdá sa, že je i vo vede i v umení zdravý, nosný a priro-
dený postup od zložitého k jednoduchému. V podstate, v
prostriedkoch v postupe.

Sú doby, v ktorých je moderné zháňať starý nábytok a snoriť po vedomostiach minulosti. Len hlúpa a sterilná veda a umenie i ľudské cítenie začínajú u seba. Najväčší úpadok kultúry je vždy vtedy, keď sa z úzkoprsých príčin chce eliminovať niečo z dejín alebo z kultúrnych hodnôt. Zdravý organizmus človeka alebo spoločnosti nepodľahne každému infektu. Opačne, chce ho poznať, aby naň mohol správne reagovať.

(SzS, 33)

Sú ľudia, vedci, myslitelia, básnici a anonymní ľudia, čo im je budúcnosť milšia ako prítomnosť. Takí, čo všetko pripustia, najmä nekonečné možnosti rozvitia a prejavu všetkého, od hmoty po vnútro človeka.

Krásne duše, ktorým je nielen prítomnosť, ale i minulosť budúcnom.

(SzS, 34)

Možno, že naše terajšie vedomie malo iné dimenzie vnímanosti. Veď všetko, čo je, už duchovne jestvovalo vo vôli a predstave absolútna. Takto akosi niet vzniku a zániku. My teraz žijeme v stave kozmickej embryonizácie. Do našej chatrnej vnímanosti zavše padne tiež z ktorejkoľvek fazety možného minulého priestorovo vzdialeného i budúceho stavu i existencie.

Tak možno človeka chápať ako odraz svetla neohraničenej vlastnej možnosti.

Nič nie je tak absurdné, aby nemohlo byť pravdivé.

(SzS, 35)

Isté je, že nikdy sa toľko nezmenilo a tak abruptne, ako v našom veku. Len čo nás Hirošima sotila do atómového

veku a nútila toľko z nášho myslenia revidovať, nastala éra kozmických letov a možností.

Tak čo? Zachovať si starý typ myslenia a reagovania? A či sme schopní nového?

I v starých nohaviciach možno urobiť objav. Nové myslenie začína vo chvíli, keď jeho možnosť pripúšťame. Svet sa nesmierne skomplikoval. Nezaostáva náš typ myslenia?

Stará otázka sa vynára: či sa komplikovanému nemožno jednoducho priblížiť. No pravda nemusí byť ani zložitá ani jednoduchá, ale v svojej oblasti jasná. Pre zložitého ducha je i zložitě jasné. A vedecká pravda sa pohybuje vo svojej rovine.

(SzS, 35)

Revolúcia v myslení: Keď sa dôjde na to, že zložitě veci sa nielen zdajú jednoduché, ale sú jednoduché.

Vždy sa žije na rozhraní. Možno, že každá doba preceňuje, užasnutá, veľkosť svojich objavov. Odraz víťazstiev vedeckých i technických novôt a poznání musí však preskočiť v nové cítenie, v nové polohy chápania a vnímania. Pred rozšklebeným svetom atómu vexiluje i ten najvynovenejší mozog pocitom numinózna. Psychologické chápanie vrcholov vedy je náboženské ladenie.

(SzS, 37)

Sme asi prvou dobou, v ktorej realita vedy a techniky má predstih pred fantáziou. Lenže štedrosť Pandorinej škatule je vždy šťastím i záhubou.

Čo ale treba, je vždy nový spôsob dostať sa za zmyslové poznanie, kde sa menia všetky dimenzie, i dimenzie

poznania. Ľudskú myšlienku možno vystupňovať a ume-
nie začína tam, kde cítiť vibráciu svetov za svetom, kde sú
dialky blízke a všetko blízke je preniknuté dialkami. Kde
sme postavení do prievanu nepredstaviteľných realít.

(SzS, 38)

Každé poznanie i vedecké i umelecké je správne, ak je
vyslovené z pravdivého a otvoreného postoja. Treba ho vy-
sloviť skromne ako čiastkové, teraz a z nášho zástoja mož-
né. I keď zajtrajší zástoj bude vyšší, širší a bohatší, bude zas
len čiastkový, ochotný pojať do seba a nezavrhnúť ani vče-
rajšie a staršie poznanie. Však vždy širšie vlnenie pozna-
nia, kruh za kruhom, nemá konca a kryje sa i z duchovnej
perspektívy. Tak ožíva svet starých v nás, nezavrhnutý, v
novom svetle. Abyssus abyssum invocatur – i v svetle.

(SzS, 39)

Kto hľadá úprimne seba, narazí na Absolútne. Kto hľa-
dá Absolútne, nájde sa. Všetky cesty sú jedna cesta.

(SzS, 50)

Dnes je už nie možné zabsolutizovať jeden pohľad ani
vo vede, ani vo filozofii. Dnešný aspekt pravdy, ak chce
byť serióznym, musí v každej oblasti byť otvorený pre veľa
možných aspektov.

Obraz pravdy nie je zložitý, ale zložený z viacerých sta-
novísk, z viacerých osvetlení, z viacerých koncepcií. Nie je
eklektický, ale viac než dialektický – komplexný a pluralis-
tický. Alebo chce ním byť. A to je ten nový pohľad.

(SzS, 70)

Nemôže byť každý lietajúci hrdinský filozof a básnik ako Saint-Exupéry, ani bystrozraký cestovateľ ako Hemingway alebo Malraux, ani znalý všetkých kútov všetkých kontinentov ako Conrad alebo Wilder.

Ale každý sa môže stať objavným kozmonautom vlastného vnútra, cestovateľ a objaviteľ neznámych kontinentov svojej duše, priekopníkom na neznámych cestách za svetlom, čo sa odráža od našej tmy. My sme len temno. Preto sme schopní produkovať toľké zlo.

(SzS, 75)

Žijeme v celkom novej dobe, ktorá dosiaľ nemá mena. Novovek sa iste skončil. Historici zadelili historický vek podľa určitých kritérií ideových a ich realizácie...

Novoveku je koniec preto, lebo jeho vedúce idey sa materiálne a morálne uskutočnili, ale ich ideový základ odumrel. Moderná fyzika a ostatné prírodné vedy, na ktoré sa toľko opieral, vykrútili vlastne krk materializmu. Novovek prestal vtedy, keď humanizmus a takzvanou renesanciou začatý proces rozkladu osobnosti a všetkého ostatného narazil svojím sebavedomým čelom na nové fakty vratkosti starej kauzality a pojmov hmoty – energie a času – priestoru.

Novovek na jednej strane bude hraničiť s novým vekom, kým na druhej sa naň opiera prvý „stredovek“. Materialistický vek medzi dvoma vekmi spiritualistickými.

(MN, 102-103)

(Použité skratky: MN – Mozaika nádeje; EH – Ecce homo; TB – Tesná brána; SzS – Sám za sebou; Žjly – Život je len jeden.)

Pripravil Július Rybák